

Ma'murjon Sharipovich Ahadov
Navoiy davlat universiteti
pedagogika fanlari doktori (DSc)

Kalabayeva Marina Asqar qizi
Navoiy davlat universiteti
Aniq va tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi
(kimyo) magistranti

7-9-SINF KIMYO DARSLIKLARIDAGI UZVIYLIK VA UZLUKSIZLIKNI TA'MINLASH METODIKASINI TAKOMILLASHITISH

Annotatsiya. Mazkur maqolada 7-9 sinf kimyo darsliklaridagi uzviylik va uzluksizlikni ta'minlash metodikasini takomillashitish yuzasidan metodik taklif va tavsiyalar keltirilgan.

Shuningdek; maqolada bo'lajak kimyo o'qituvchilarini darslik bilan ishlash ko'nikmasi va kasbiy tayyorgarligini oshirishdagi muammo va yechimlar, zamonaviy kimyo darsliklarini yaratish, uning tarkibiy tuzilishi va mazmuni, ta'lim amaliyotiga joriy etish, ko'nikmalarini shakllantirish bosqichlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: didaktik talablar, ilmiy-metodik talablar, 149 pedagogic-psixologik talablar, estetik talablar, gigienik talablar,

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ И ПРЕЕМСТВЕННОСТИ В УЧЕБНИКАХ ХИМИИ ДЛЯ 7-9 КЛАССОВ

Аннотация. В статье представлены методические предложения и рекомендации по совершенствованию методики обеспечения связности и преемственности в учебниках по химии для 7–9 классов.

Также; В статье рассматриваются проблемы и пути их решения в совершенствовании навыков и профессиональной подготовки будущих учителей химии по работе с учебниками, этапы создания современных учебников химии, их структурная структура и содержание, внедрение в образовательную практику, формирование у них навыков.

Ключевые слова: дидактические требования, научно-методические требования, педагогико-психологические требования, эстетические требования, гигиенические требования,

IMPROVING THE METHODOLOGY FOR ENSURING ORGANIZATION AND CONTINUITY IN CHEMISTRY TEXTBOOKS FOR GRADE 7-9

Annotation. This article presents methodological proposals and recommendations for improving the methodology for ensuring coherence and continuity in chemistry textbooks for grades 7-9.

Also; the article examines the problems and solutions in improving the skills and professional training of future chemistry teachers in working with textbooks, the stages of creating modern chemistry textbooks, their structural structure and content, their introduction into educational practice, and the formation of skills.

Key words: didactic requirements, scientific and methodological requirements, pedagogical and psychological requirements, aesthetic requirements, hygienic requirements.

Prezidentimiz- Maktab o'quv dasturlarini ilg'or xorijiy tajriba asosida takomillashtirish, o'quv yuklamalari va fanlarni qayta ko'rib chiqish, ularni xalqaro standartlarga moslashtirish, darslik va adabiyotlar sifatini oshirish zarurligi hamda -Oliy ta'lim standartlari xorijiy tajriba asosida takomillashtirilishi, ta'lim yo'nalishlari va o'qitiladigan fanlar qayta ko'rib chiqilishi zarurligi hamda mutaxassislikka aloqasi bo'lmagan fanlar sonini 2 barobarga qisqartirish to'g'risida aniq vazifalarni belgilab bergan edi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli «2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi»da, 2026-yilga qadar o'quv dasturlari va darsliklarni ilg'or xorijiy tajriba asosida to'la qayta ko'rib chiqish, yangi darsliklar, mashq daftarlari, o'qituvchi metodika kitoblari hamda mobil ilovalarni yaratish, yangi metodikalar bo'yicha o'qituvchilarning malakasini oshirish uchun maxsus video-darslar yaratish imkoniyatini ochib beradi. Shuningdek, kimyo darslarini hayotiy voqeliklar bilan boyitish, bo'lajak kimyo o'qituvchilarini pedagogik faoliyatga tayyorlashga imkon beruvchi zamonaviy ta'lim resurslaridan foydalanishga yangi imkoniyatlar ochib beradi.

Ushbu topshiriqlar asosida fan dasturlarining mazmun-mohiyati, mavzularning mantiqiy ketma-ketligi va uzviyligini ta'minlash hamda o'quvchi va talabalarda shakllanishi zarur bo'ladigan bilim va ko'nikmalar darajasini aniq belgilash vazifasi belgilangan.

O'rganishlar natijasida uzluksiz ta'lim tizimida uzviylikni ta'minlash borasida quyidagi muammolar borligi aniqlandi:

- mavzular takrorlanishi — uzluksiz ta'lim turlararo bosqichlarida mavzularning aynan yoki mazmunan takrorlanishining mavjudligi;
- ayrim mavzularga soat hajmining ko'pligi — ta'lim bosqichlarida ayrim mavzularga ortiqcha vaqt ajratilganligi. Ayniqsa, nazariy mashg'ulotlarga ko'p vaqt ajratilgan;
- vaqtning besamar sarflanishi — takrorlanish va ortiqcha vaqt evaziga o'qituvchi va o'quvchining vaqti besamar sarflanishi;
- uzviylikning yo'qligi — uzluksiz ta'lim turlararo fan xususiyatidan kelib chiqqan holda obyekt va subyekt tanlovi va mazmunida nomutanosibliklar mavjud va h.k.

Pedagogik innovatsiya ta'limning jamiyat barqaror rivojlanishidagi yuqori ijtimoiy ahamiyatidan kelib chiqqan holda zamonaviy talablar, tizimdagi muammolar va ularni hal qilishda fan va ta'lim bo'g'inlari o'rtasidagi aloqadorlikni ta'minlash uzluksiz pedagogik ta'limni klaster rivojlanish tizimiga o'tkazish zaruratini taqozo etmoqda.

Zamonaviy kimyo darsliklarini ta'limi rivojlangan ilg'or xorijiy davlatlar jumladan, Finlyandiya, Singapur, Janubiy Koreya, Yaponiya ta'lim tizimi va dasturlarini o'rgangan holatda uzluksiz ta'lim tizimida kimyo fanidan uzviyligi ta'minlagan holda tayyorlandi va darsliklar ishlab chiqildi.

Kimyo fani bo'yicha 7-9-sinflar kesimida maktab darsliklarini ishlab chiqish quyidagi tamoyillar asosida amalga oshirilmoqda:

darslik tayyorlashda ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillariga tayanildi, o'quvchilarning aqliy va jismoniy imkoniyatlari, yoshi, ruhiy xususiyatlari, bilim darajasi, qiziqishlari, layoqatlarini hisobga olindi, o'quv-metodik darsliklarlarda o'quvchilarda adolat, milliy g'urur va vatanparvarlik hissini shakllantirishga ustuvorlik ta'minlandi, yaratilgan yangi darsliklar o'quvchilarda mustaqil, tanqidiy va mantiqiy fikrlash hamda kreativlik qobiliyatini shakllantirishga yo'naltirildi, yangi zamonaviy darsliklar o'quvchilarning ma'naviy va aqliy ehtiyojlaridan kelib chiqib tayyorlandi hamda ta'lim sifati samaradorligini oshirishda innovatsion ta'lim texnologiyalariga tizimli yondashuv asoslari ishlab chiqildi va an'anaviy va noan'anaviy ta'lim texnologiyalaridan unumli foydalanish darsliklarni yaratishda inobatga olindi.

Bugungi kunda zamonaviy ta'limda kimyo fani darsliklari quyidagi talablar asosida yaratilmoqda:

a) maktab kimyo darsliklariga qo'yiladigan didaktik talablar: Zamonaviy darsliklarda berilgan o'quv materiallarining o'quvchi tomonidan to'liq o'zlashtiriladigan yo'sinda bo'lishi, berilgan ma'lumotlar axborot berishga emas, balki hayotning mohiyatini anglashga xizmat qilishi, o'quvchilarga taqdim qilinayotgan materiallarning qiziqarli, tushunarli va hayotiy bo'lishi lozim. Berilgan mavzular o'quvchida ilmiy dunyoqarashni, darsliklar ta'limning kundalik hayot va amaliyot bilan bog'liq bo'lishiga, o'quvchilarda olgan bilimlarini hayotda qo'llay olish layoqatini shakllantirishga yo'naltirilishi ko'zda tutilgan.[1,78-80]

Kimyo darsliklaridagi o'quv materiallari o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatib, o'quv jarayonining yuqori sifati va samaradorligiga erishishga qaratilgan.

b) maktab kimyo darsliklariga qo'yiladigan ilmiy-metodik talablar: Zamonaviy kimyo darsliklari fan-texnikaning so'nggi yutuqlari asosida tayyorlanishi, ularda o'quv fani mavzularining mazmunan yaxlitligi aks etgan.

Shuningdek, mavzular ilmiy-metodik qoidalariga to'liq rioya etilgan holda sodda, tushunarli va ravon bayon qilingan, o'quv-metodik yig'malarda mantiqiy ketmaketlik va izchillikka amal qiliningan, ular milliylikka zid bo'lmagan illyustratsiyalar bilan bezatilgan. Berilgan savol va topshiriqlar aniq ifodalangan. O'quvchilarni mustaqil fikrlashga, qarashlarini yozma ifodalashga o'rgatishda pedagogic texnologiyalardan foydalanish nazarda tutilgan. Eng muhimi, o'quv darsliklarida bir tushunchaning ikki xil atalishi hamda sanalarni keltirishda mavhumlikka yo'l qo'yilmagan bo'lishi lozim.

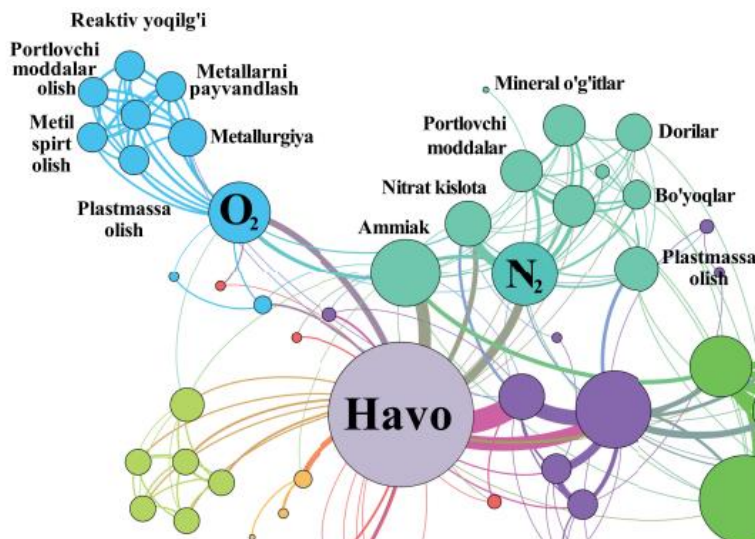
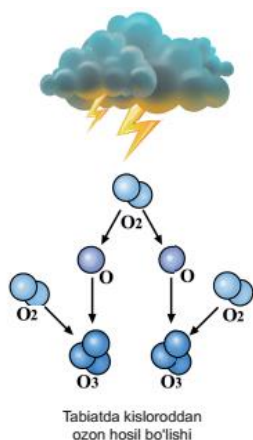
v) maktab kimyo darsliklariga qo'yiladigan pedagogik-psixologik talablar: Bugungi kunning kimyo darsliklari ilmiy asoslangan ma'lumotlarga tayanib, o'quvchilarning bilim darajalari, eslab qolish qobiliyatlari, tafakkuri hisobga olingan holda voqea va hodisalarning mohiyatini anglashga va hayotiy qiziqishlarini rivojlantirishga, bilim olishga va amaliy faoliyat bilan shug'ullanishga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishga yo'naltirilgan bo'lib, darsliklardagi mavzularning o'quvchi yoshi va psixofiziologik xususiyatlariga mos holda, fakt, tushuncha va qoidalar fanlararo bog'liqlik hisobga olingan holda tuzilgan. Shu asnoda, o'quvchining tayyorgarlik darajasi, psixologik, fiziologik, yosh xususiyatlari, gigiyenik talablari inobatga olingan bo'lib bu o'quvchiga ham o'qituvchiga ham qulaylik beradi.[3;47]

g) maktab kimyo darsliklariga qo'yiladigan estetik talablar: Zamonaviy kimyo darsliklari yorqin, rangli, qiziqarli va chiroyli bezalgan bo'lib, darslikdagi matnlar o'quvchiga ijobiy-hissiy ta'sir o'tkazib, unda o'quv faniga qiziqish uyg'otadi. Darslikdagi bo'lim, bob, paragraf, mavzu va matnlar o'zaro mutanosib turli shakl va ranglar bilan ajratilgan, rasm va tasvirlar badiiy talablar asosida aniq va tiniq ifodalangan.

d) maktab kimyo darsliklariga qo'yiladigan gigiyenik talablar: Matn va illyustratsiyalar sanitariya qoidalari, normalari va gigiena normativlariga mos ravishda bo'lib, didaktik vositalarning qulayligi, sifati va shu kabilar tibbiyot, fiziologiya, ekologiya talablariga, insonparvarlik va xalqparvarlik g'oyalariga muvofiq bo'lgan ilmiy talablarga mos keladi. Darsliklarda harflarning kattaligi va qog'ozning sifati (og'irligi, qalinligi, oqligi va shaffofligi) me'yoriy hujjatlarda belgilangan talablar asosida tayyorlangan bo'lishi zarur. Maktab kimyo darsliklarida kundalik turmush bilan bog'liqlikdagi misollar:

Kundalik hayotdagi diffuziya hodisasiga misollar

Yonilg'i qattiq, suyuq, gazsimon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabda kimyo darsliklarini yaratish darsliklarining ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismida nazariy ma'lumotlar ikkinchi qismida esa nazariy ma'lumotlar asosida laboratoriya mashg'ulotlari, kichik PISA tadqiqotlari, bilimlarni mustahkamlash uchun interaktiv mashg'ulotlar, nostandart topshiriqlar asosida tashkil qilinsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Ahadov M.Sh. Kimyo ta'limidagi uzviylik va uzluksizlikni takomillashtirish metodikasi. Monografiya.T.: "Imperss Media" 2023.–B.207.
- 2.Ahadov M.Sh. Kimyoni o'qitishda zamonaviy texnologiyalar.Darslik. Navoiy.: "Navoiy" nashryoti, 2022.–B.350.
- 3.Xo'jayev N.X., Xodiyev B.Yu., Baubekova G.D., Tilabova N.T. Yangi pedagogik texnologiyalar. O'quv qo'llanma. – T.: Fan, 2002. 123-125-B.
- 4.Низамова С.А. Кимё фанидан жорий ва оралиқ назорат ишлари учун иш дафтарлари. 9-синф ўқувчилари учун. «Сано-стандарт» нашриёти. –Тошкент, 2016. – 44 б.
- 5.Alimov N., Turmatov J. Ta'lim oluvchilarning ijodiy kobiliyatlarini shakllantirish jarayonida muammoli ta'limning o'rni // Zamonaviy texnika va texnologiyalarning dolzarb muammolari. Respublika ilmiy- texnik konferensiyasi materiallari. - Jizzax, 2008. -B. 180-183.).
- 6.Ergasheva G.S., Ishmuminov B. Ta'limda interaktiv dasturiy vositalardan foydalanish: yutuqlar va muammolar// Pedagogik kadrlarni tayyorlash: tarixiylik, zamonaviylik, istiqbol. Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Toshkent, 2015. – B. 286-287.